

БОТАНІЧНА СЕКЦІЯ

Проф. Д. ВІЛЕНСЬКИЙ

ПРО НОВУ ЗНАХІДКУ НА УКРАЇНІ
CERATOPHYLLUM TANAITICUM SAPEG.

AGRICULTURAL SCIENTIFIC COMMITTEE OF UKRAINE

Botanical Section

Prof. D. VILENSKY

ABOUT NEW FINDING OF CERATOPHYLLUM TANAITICUM
SAPEG. IN UKRAINE.

ХАРКІВ — KHARKIV

1927

CRYA

OK

500

C32

V44

(Відбиток з „Трудів С.-Г. Ботаніки“, т. I, вип. 3, Харків, 1927 р.)

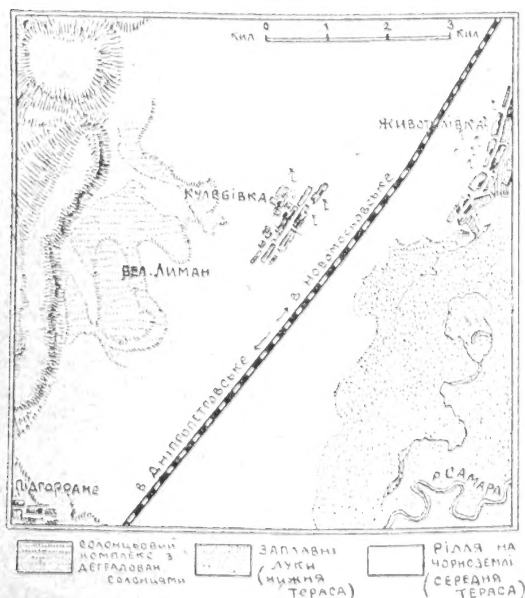
265188

1341359369

ПРО НОВУ ЗНАХІДКУ НА УКРАЇНІ *CERATOPHYLLUM TANAITICUM* SAREG.

Проф. Д. ВІЛЕНСЬКИЙ.

У серпні біжучого року я обслідував, з доручення Комісії Дніпробудівництва при С.-Г. Науковому Комітеті України, ґрунти та рослинність нижньої частини долини р. Самари на Дніпропетровщині (кол. Катеринославщині). Обслідування виявило значну засоленість ґрунтів долини і на нижній—лучній і на середній—надлучній терасах та наявність серед інших типів цих ґрунтів також попільнякуватих здеградованих солонців. Ці останні поширені виключно на середній терасі і найбільше на захід від м. Новомосковського та с. с. Животилівки й Кулебівки, біля високого правого берегу долини (мал. 1). Як звичайно,

Мал. 1

Карта околиць с.с. Підгородне -- Животилівка Дніпропетровської окр.

їх утворення тут є тісно зв'язане з наявністю тих тимчасових степових озерець, що дістали на Україні, як і у південно-східній Росії, народню назву „лимани“. Натрапивши на один з таких лиманів, що лежить в 2-3 кіл. на захід від с. Кулебівки і зазначений на трьохверстовій карті Генерального Штабу під назвою „Бол. Лиман“, я побачив доволі знайому картину степового озера, що значним поширенням навколо нього солонців нагадало мені лимани Заволжанщини, але характером рослинності подібніше було до тих степових озерець Харківщини, що торік їх описали ми у спільній праці з Е. Лавренком¹⁾.

Докладніш я обслідував західну частину лиману, що творить ніби окреме озерце і відома за назвою Малий Лиман. Цей лиман лежить безпосередньо біля високого берега і являє собою досить

велике, майже зовсім плескате зниження, де ґрунти і рослинність розміщені правильними смугами. А саме, пересуваючись від берега-ріллі до осередку, ми спочатку потрапляємо на смугу солонців, що мають досить добре виявлену стовпчасту структуру, з стовпцями 7 см. заввишки і 3-4 завширшки, але разом з тим певні ознаки реградації. Рослинність в цій смугі дуже побита худобою, і тут лише помічено: *Atropis convoluta* Gries., *Silaus Besseri* DC., *Petrosimonia Volvox* Bge, *Bassia sedoides* Aschers., *Statice Gmelini* W., *Artemisia maritima* L. s l., *Potentilla argentea* L., *Inula britannica* L., *Heleochoa schoenoides* Host., *Pulicaria*

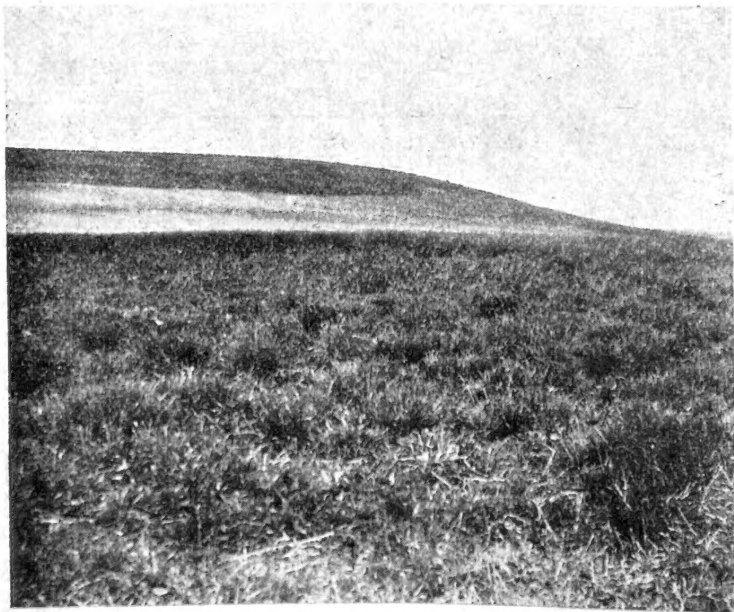
¹⁾ Д. Віленський і Е. Лавренко. Про умови, в яких росте на Харківщині, в околицях с. Зміївського Лиману, *Ceratophyllum tanaiticum* Sap. „Вісті Харків. С.-Г. Інституту“, № 2-3, 1925.

vulgaris Gärtn., *Lotus corniculatus* L., *Gypsophila muralis* L., *Trifolium fragiferum* L., *Artemisia austriaca* Jacq., *Lysimachia Nummularia* L., *Polygonum aviculare* L., *Nostoc* sp.

Рослинне вкриття дуже нерівномірне і великі плями ґрунту зовсім не мають рослинності. Друга смуга має більш-менш суцільне вкриття, що під час обсліду було вже викошене, а після косовиці ще досить потоптане худобою. Основною рослиною цієї смуги є *Beckmannia eruciformis* Host., що серед неї більш-менш розкидано трапляються: *Achillea cartilaginea* Led., *Alisma arcuatum* Michx., *Mentha arvensis* L., *Carex stricta* Good., *Lysimachia Nummularia* L., *Ranunculus repens* L., *Gratiola officinalis* L., *Heleocharis palustris* R.Br., *Inula britannica* L., *Lythrum virgatum* L. Ґрунти цієї смуги — типові попільнякуваті, цеб-то zdegradovanі, солонці, в нижніх поземах воگی й значно заглеєні.

Зазначеною смугою закінчується суха частина лиману, і далі починається осередня частина його, більш-менш вкрита водою. Там, де води більше, вона заросла: *Scirpus lacustris* L. s. l., *Alisma Michaletii* Asch. et Gr., *Caltha palustris* L. *Sparganium ramosum* Huds., *Butomus umbellatus* L., *Agrostis alba* L. v. *prorepens* Asch., *Sium* sp.

Де ж води мало, або зовсім немає, а лише ґрунт дуже вогий з поверхні, основною рослиною є *Carex stricta* Good. (мал. 2), що творить великі купини. Серед неї розкидані: *Lysimachia Nummularia* L., *Mentha arvensis* L., *Alisma Michaletii* Ach. et Gr., *Potentilla anserina* L., *Caltha palustris* L., *Ranunculus sceleratus* L. та багато голих плям, що стоптано їх худобою.

Мал. 2

Осередня частина М. Лиману, вкрита *Carex stricta* Good.

Побачивши, що ґрунти і рослинність лиману мають описаний типовий характер, я свідомо почав шукати в воді його *Ceratophyllum tanaiticum* Sap. і відразу ж-таки міг пересвідчитись, що ті уваги про цю цікаву рослину, що ми зробили були у згадуваній вище праці, є цілком справедливі, і що серед тих умов оточення, де її можна було чекати, вона справді є. Ще й надто виявилось, що вона тут поширена дуже значно і є мало не в кожній калюжці поміж купами *Carex stricta* Good.

многих областей и незнание, вследствие этого, географического распространения многих видов не позволяют точнее выяснить особенности климатический (субатлантический) период можно скорее склониться к победе северных форм (наступление тундры на лес и леса на степь) над южными¹⁾.

На жаль, умови, у яких знайдено *C. tanaiticum* у Курській губ., мені особисто невідомі, а в Пензенській торфовищі з його овочами лежить у заплавної частині долини р. Сури біля Пензи. Через це важко сказати, чи ріс він тут, чи його овочі принесено водою, бо, як каже Докторовський: „... все древесные остатки (дан- являются материалом, принесенным рекой“²⁾). Але це не порушує над- *torphyllum tanaiticum* в даній місцевості є. Зважаючи на умови, в яких він обслуговує торфовища, звертати увагу на ті з них, що лежать на се- редніх (других, надлучних) терасах річок з спеціальною метою з'ясу- вати, чи є там овочі *Ceratophyllum*. Факт утворення осокового торфу районі поширення „мокрих кущів“³⁾. Близьких даних відомо чимало з Сібиру і контакт торфовищ із солонцевим комплексом спостерігається й на Харківщині в окол. Зміївського Лиману⁴⁾.

Але систематичних дослідів у цьому напрямку досі, на жаль, немає. Тим часом, зважаючи на численні дані про значно більше поширення в минулому солонців і руйнування (деградацію) їх за наших часів, та ще беручи на увагу ті новіші погляди на їх походження, що досить добре пояснюють це явище⁵⁾, докладне вивчення такої стичности торфо- про сучасні взаємовідносини півночі з півднем, в зв'язку з історією на- шої країни у післяльодовикову добу.

На мій погляд, уже маємо ми певні нитки, щоб з'ясувати це питання: можливо, що ще одну з них дасть *Ceratophyllum tanaiticum* Sapeg.

ABOUT NEW FINDING OF CERATOPHYLLUM TANAITICUM SAPEG. IN UKRAINE.

Prof. D. VILENSKY.

In sommer 1926, investigating soils and vegetation of the Samara-valley in Dnjepropetrowsk district, the author found a rare plant — *Ceratophyllum tanaiticum* Sapeg., up till now known in few places of south-eastern Russia (fig. 4). It was found in quite the same conditions, as in other places, namely in the steppe lake — „liman“, among the alkali soils. Taking into considerations the finding of *Ceratophyllum tanaiticum*'s fruits by

1) „О торфяниках Пенз. губ.“ стор. 4-8.

2) loc. cit. 4 стор.

3) Попов Т. „Происхождение и развитие осиновых кустов в пределах Воронежской губ. Тр. Докуч. Почв. Комит. Вып. II. 1914 г.

4) Е. Лавренко. Растительность Змиевского Лимана Харьк. губ. „Природа и Охота на Украине“, кн. 1-2-я 1924 года.

5) Гедройц К. Осолодение почв. Носов. С.-Х. Опыт. Стан., в. 44, 1926 г. Виленский Д. Засоленные почвы, их происхождение, состав и способы улучшения. Москва, 1924 г.

W. Kudrjachow and Prof. W. Dokturowsky in the north part of steppe zone (fig. 4) in fossil state — in the turf-pit, the author thinks, in connection with new opinions about the origin of alkali (in the works of Prof. K. Gedroi z and the author), further investigation of spreading of this plant can give valuable materials for to study the history of after — glacier time on the terrytory of steppe part of Russian plane.

„ХАРКІВ - ДРУК“.
ПЕРША ДЕРЖДРУКАРНЯ,
Клещівський заул., № 3.
Укрголовліт № 0,141, 17,1—27 р.
Зам. № 2773, тир. 100.
